

Сайлау Көшкенұлы

ДЕГЕН ЕКЕН

Көкшетау-2006.

АННОТАЦИЯ

Астарлы әжуа,зілді кскесін,өмірдің жағымсыз құбылыстарын нақпа-нақ сынға алу,көкшелік каламгер Сайлау Көшкенұлының кезекті кітабында өз көрінісін табады. Жинақ оқуға жеңіл,тілі жинақы.

ISBN 5-7667-3803-X

ҚОЛЫҢ ЕДІ ҚОЙ БАҒУ

Жақан ағайдың, кәдімгі жерлес ақын Жақан Сыздықовтың «Көк базарға барғанда» атты эзіл өлеңін көпшілік қауым естіген, білетін шығар деп ойлаймын. Ол жылдары өзім КазМУ-де сырттан оқитынмын. Әрі сессия сайын Жақан ағайдікінде жататынмын. Ақын-жазушылардың біразы және сол Интернационал көшесіндегі 129-шы үйде тұратын. Солардың бірі—Сырбай ағаны да сыртынан көрген болатынмын. Осы өлеңінде Жақан ағай Сырбай Мәуленов жөнінде былай деп қағытқан еді.

Құдай сені әуре ғып,
Ақын етті Мәуленов.
Қолың еді қой бағу,
Басыңа киіп дәу бөрік...

«АНАЛАР КҮНІН КӨРЕР-АУ, БАСҚАСЫ ҚАЙТПЕК?»

Алқалы той өтіп жатады. Өңшең ығай-сығай ақын-жазушылар жиналған бұл той өлеңсіз өткен бе? Анау да, мынау да ортаға шығып, екі қолын кезек-кезек ербеңдетіп, екіленіп, шашы барлары қайта-қайта шашын артына қайырып, шашы жоқтары қасқа басын бір сипап қойып, ал кеп өлең оқымай ма?

Кезек Сәкен сері, Сәкен Жүнісовке де жетеді. Былайғы жұрт Сәкенді қара сөздің хас шебері ретінде ғана білсе де, оның өлең оқығанын естімеген де, көрмеген. Не керек, Сәкен ағамыз жиналған көпшіліктің алдында бұл жолы «ақын» ретінде де бір қырынан

танылады. Сонда Сәкеннің бұл «өнеріне» шын риза болған інісі Иранбек ақын, Иранбек Оразбаев:

–Сәкен аға, анау Өтежандар (Нұрғалиев), Тұманбайлар (Молдағалиев), Қадырлар (Әли-Мырза) ақын болып күндерін көрер-ау, ал Сіз былайынша өлең жазып, тамам халықтың алдында осылайша өлеңіңізді оқығанда басқалар қайтпек? –деген екен.

БЫЛҚЫЛДАТЫП, СЫЛҚЫЛДАТЫП

Қазақта «отыз күн ойын, қырық күн тойың» деген сөз бар емес пе. Солай демекші, тағы бір дүрмекті тойда ішіп-жем мол болады. Әркім кезек-кезек тост айтып, әбден ығыр ғып қызады. Әлден уақытта кезектің реті Сәкен сері, Сәкен ағамызға да келеді. Сөйлеуге ерініп, әбден қажып отырған сері оның үстіне ұзақ тостардан жұрттың мезі болғанын сезіп:

–Ал ағайын, ең әуелі былқылдатып қағып жіберейік, содан кейін сылқылдатып алып жіберейік, – деп қайтадан орнына қонжия кетіпті.

«КӨЗІЛДІРІГІМ ҚАЛЫП ҚОЙЫПТЫ»

Кезінде облыстық «Көкшетау правдасында», соңынан республикалық «Егемен Қазақстан» газетінің осы облыстағы меншікті тілшісі болып қызмет істеген Байексен, Баян Таласұлы Нұрпейісовтың аңғал да аңқау мінезі жайлы әріптестері езу тартарлық күлдіргі әңгімелерді көп айтатын. Солардың бірерін

назарларыңызға ұсынып отырмыз.

Бірде Байекең редакция тапсырмасымен шалғайдағы Куйбышев (қазіргі F. Мүсірепов атындағы) ауданына жолсапарға шығады. Күзгі уақыт. Орақтың нағыз қызған шағы. Жиым-терім кезі. Астында элеңкедей жаланған су жаңа «Волга» автомашинасы. Жүргізуші–Михаил есімді орыс жігіті. Екеуі күнұзаққа түрлі шаруашылықтардағы егінжай алқаптарын аралап, мұндағы комбайншылармен, қырман жұмысшыларымен, басшылармен әңгіме-сұхбат құрып, қажетті-ау деген материалдарын жиыстырып алып, кері қайтады.

Аудан орталығы–Пескиден асып, Рузаевкаға жете берген тұста жол соғып, әбден шаршап машинаның артқы орындығында қалғып-шұлғып отырған Байекең жүргізушіге кенеттен:

–Ойбай, Михаил тоқта, менің соңғы барған дала қосында көзілдірігім қалып қойыпты. –Қайта оралмасак болмас, –дейді легбірсізденіп. Сонда Михаил бұған бір, өзіне бір қарап:

–Байеке, сасқаныңыз не, көзілдірігіңіз көзіңізде тұр ғой,–депті күлімсіреп. Сөйтсе, шынында да Байекеңнің очкиі өз көзінде тұр екен.

ҚАЙРАН, ШІРКІН ҚАЛПАҚ!..

Тағы бірде Байекеңнің Айыртау ауданындағы «Лавров» совхозына жолы түседі. «Жұмысшы» ауылынан шыққан Социалистік Еңбек Ері Тұрлыбек Әбілпейісовпен әдейі барып жолығысады. Дала қосында

отырып, екеуі біраз әңгіме-дүкен құрады. Табақтап ет жемесе де, сорпа ішкендей оны-мұны тамаққа әбден (котлет, гуляш, т.б.) тояттайды. Ат арытып, алыстан қонақ келгесін, жүз грамм да табылады. Күн кешкірген шақта бұлар Көкшетауға қайтпақшы болады. Содан не керек, ана-мынаны айтып отырып, Байекең сол жолғы сапарында басындағы қалпағын дала қосында ұмыт қалдырады.

Келер жылғы көктемде бұлар Тұрлыбектің дала қосында тағы кездеседі. Бар шаруасын бітіріп болған соң, Байекең:

–Тәке, ұятта болса айтайын, былтыр алаңғасарланып, басымдағы шляпамды осында қалдырып кетіппін. –Көзіңізге түспеді ме? –дсйді. Тұрлыбек бір мырс етіп:

–Бәке, қалпағыңыз ана шкафтың үстінде тұр. – Жолай қалаға соғып жүргенде, апарып беруге ұялдық. Өйткені күзден осында қалғасын ана жерін бір, мына жерін бір тышқан кеміріп, жеп қойыпты. Ренжімесеніз жаңасын сатып әперейік, –депті.

Қалпақты қолына алып, өзінікі екенін білсе де, Байекең оны жерге бір ұрып, қолын сілтеп, жүре беріпті.

ҰМЫТШАҚТЫҚ-АЙ!..

Жазғы уақыт. Әдеттегідей демалыс болған соң Байекең «күнұзаққа не бітірем?» деп естиярлау немересін ертіп қалалық моншаға барады.

Асықпай-саспай өзі де жуынады, немересін де жуындырады. Содан кенеттен түскілікке әлдебір жолдасының өзін қонаққа шақырып қойғандығы есіне түсіп, тез жуынып, шайынады да, сырт киімін кие сала

үйіне келеді. Жеңгеміз аң-таң.

—Әй, қасындағы бала қайда, немерен қайда? — дейді өңі бұзылып. Асығып жүріп, немересін моншада ұмыт қалдырғанын сезген Байекең:

—Қап! —деп сыртқа қайта атып шығыпты.

«ӨЙБУ, ҚОЙЫП ҚОЙЫППЫН ҒОЙ!..»

Кезекті «ұшқалаң жиын» Байекеңнің кабинетінде отіп жатқан. Алдындағы қобдыраған қағаздан түк көрінбейді. Жауапты хатшы газеттің алдағы нөмірінің жәй-жапсарын айта бастаған мезгілде кенет телефон шар ете қалды.

Әлдене демекші болып, аузын аша берген Байекең жалма-жан трубканы қолына алып:

—Әло, әлеу,—деді абдырап. Арғы жақтан біреу дік-дік етіп тұр. Тегі обкомнан әлдебіреудің телефон шалғанын ішіміз сезіп отыр.

—Қа-қазір, қазір іздестіріп көрейік... Сөйтті де ол трубканы орнына қоя салып, алдындағы үйіліп жатқан қағаздарды әрлі-берлі қопарыстырып, керек дүниесін іздестіре бастады. Әлден уақытта тапты білем, қуаныш кетіп:

—Е, міне ғой, әләу, —деп қолын соза берді де:

—Өйбу, трубканы қойып қойған екенмін ғой, —деп сылқ етіп отыра кетті.

ТАҚЫРЫП ҚОЮДЫҢ ӘЛЕГІ

Қай журналист болсын материалын жазбастан бұрын әуелі тақырып таңдайды ғой. Ауыл шаруашылығы бөліміне басшылық жасаған соң ба, Байекең бірінен кейін бірі қабаттасып келіп жататын маусымдық жұмыстарға байланысты «Ұштастырыла жүргізілуде» тақырыбын жиі қоятын. Әр бөлімнен түскен запастың бір бөлігін мұртын басып қарап отыратын. Байекең сол тақырыпты қайта-қайта қоюдан танбады. Содан бірде жазған заметкама «Ұштастырыла жүргізілуде» деп баттитып тұрып тақырып қойдым да, секретариатқа тапсырдым. Ойымда дәнеңе жоқ, кабинетімде отырғанмын. Кенет хатшы келіншек есікті ашты да:

–Байекең шақырады, тез кіріп кетсін дейді, –деді. Бардым. Көзілдірігін қисайта-мисайта, алдындағы қағаздардың біріне шұқшиып қарап отыр екен.

–Ә, келдің бе? –деп орнынан қозғалақтап барып:

–Осы сендер тақырып қоюға неге шорқақсыңдар.

–Мынауың не?–деді өзіме шұқшия қарап. «Ұштастыра жүргізілуде» деген тақырыптан әбден жауыр болдық қой.

–Қайдам,–дедім басымды сипап, қай тақырыпты қойсам да ылғи сол «Ұштастырыла жүргізілумен» өзгертесіз де жатасыз. Сонсоң дей бергенімде:

–Әй, ол тақырыпты қойсам мына мен қоямын, сендерге не жорық? –демесі бар ма?!

«ТАУДЫҢ БҰЛАҒЫНАН»

ЮНЕСКО көлемінде туғанына 100 жыл толуы атап өтіліп жатқан атақты суретші Әбілхан Қастеевтің есімін кім білмейді. Алты жасында туған әкесінен айырылып, байға жалданып, қой бағып ет тірлігінің арқасында өсіп жетілген ол сонау 1929 жылы Алматыға барып, тұңғыш рет «Әліппенің» бетін ашады. Кейіннен сондағы Н.Хлудовтың сурет-студия мектебінде екі жыл тәлім-тәрбие алады. Ал 1937 жылы КСРО суретшілер одағының мүшелігіне қабылданып, Қазақстанның еңбегі сіңген қайраткері, 40 жасында Халық суретшісі атағына ие болады. Ердің жасы-елуінде Қазақстан Суретшілер одағын басқарып, Мемлекеттік сыйлықтың лауреаты атанады. Сөйтіп кешегі күнгі «жалшы баланың» есімі бүкіл әлемге танылады.

Сол уақытта оған әлдекім «Сурет салуды қайдан үйрендіңіз» деп сұрақ қойғанда:

–«Таудың бұлағынан, қойдың құлағынан, апамның киізінен, ешкінің мүйізінен» деп жауап берген екен.

ҰТЫМДЫ ЖАУАП

Тағы бірде тырнақ астынан кір іздеген әлде бір сыншысымақ атақты суретшіні мұқатпақ боп:

–Қастеевтің алып-жұлып бара жатқан дәнеңесі жоқ. –Оның салған суреттері көбіне-көп ошақ басынан аспайды, –деп бөсіпті. Мұны естіген Әбілхан ағамыз:

–«Ошақ басынан басталмаған өнерде жылылық болмайды», –десе керек.

«ВЗЯТКАНЫҢ» ТҮРІ

Сонау 1966 жылдың күзінде КазГУ-дің журналистика факультетіне сырттай оқуға түсіп, облыстық «Көкшетау правдасы» газетінің редакциясына жарты ставкамен қызметке орналасқанмын. Бозбала шағымыз. Пәтер үйде жалдап тұрамыз. Уақытпен санасу деген жоқ. Келсін келмесін шатпақтап жазамыз да жатамыз. Ара-арасында кезекшілік міндетін де атқарамыз. Алда-жалда корректор, не подчитчица ауырып-сырқай қалса, солардың орнына да жегілстін біз. Командировканы былай қойып, анда-мында шабармандыққа да жассынып біз сияқтыларды жұмсайды.

Не сайтаны барын кім білсін, әйтеуір аптасына екі күн демалыс болғасын, ауыл жаққа, ел жаққа аңсарым ауады да тұрады. Шешейдің малта салып, езіп берген құрт көжесін сағынғандықтан ба, әлде әлі күнге бойдақ болған соң кір-қонымды жудыртып қайтайын дегендіктен бе, оны-мұныны сылтау ғып жауапты хатшы марқұм Тұрсынбай Кәкімовтен жұма күні, түс ауа жұмыстан сұрана бастаймын ғой. Ол кісіні мұқатқаным емес, тілі кекештеу еді. Оның үстіне «ақанды» да жақсы көретін.

— Е,е, жа-жарайды, бастықтарға білдіртпей әлденендей жерге жұмсап жібердім дермін. —Тек се-сен, бір шүйтешке «Портвейнді» мына қағазға ора да, тумбочкама са-салып кет, дейтін жарықтық.

Осы күні ойлаймын, ел боп, жұрт боп күрес жүргізіп жатқан қазіргі «взятка» дегенің, пара алуың со кезден-ақ басталған екен-ау деп.

КҮПНУДҢ СЫРЫ

Қазір не көп, ақын көп. Анау да, мынау да әрбір тойда шатпақтап өлең оқып жатады. Онысы аздай кейінгі кезде «кітап шығарғыштар» да көбейіп кетті. Солардың ішінде тума таланттылары да, талантсыздары да бар. Жастау кезімде мен де өлең жазғам. Сегізінші класта оқып жүргенімде туған ағайым Әбу 25 жасында кездейсоқ дүние салды. Мына төмендегі шумақтар содан қалған тәбәрік.

«Екі ауыз қалам алып, сөз жазайын,
Атыңнан Әбу деген айналайын.
Сұм ажал жан бауырымды алып кетті.
Апырай, құдайым-ай, неғылайын.

Қыршын жас Әбу кетті сапар шегіп,
Жастығын жалындаған арман етіп.
Жылама аға-апа, бауырларым
Ажалға тоқтау бар ма, амал нешік?!

Ақылы маған айтқан көксейімде,
Күлімдеп үй-ішінде жүргені де.
Өлсе де жан бауырым ажал жетіп,
Бейнесі мәңгі менің жүрегімде!..»

Осы өлеңімді кейініректеу әке-шешеме дауыстап оқып бергенімде, екеуі де риза болып:

-- Ой, сенің бойыңда да ақындық бар білем. –
Талабың таудай болсын! –дескен. Бәлкім содан шығар,
кей-кейде мен де «ақынмын» деп, өзімше күпініп
қоямын.

«КОНЧАЙ, БӘЛЕНШЕКЕЕВ»

Жас кезінде кімді кім елеген. Жастау кезімізде Ерғали Досбаев марқұм, кешегі Кемел Жетпісов, Мәули Әлімов, Бауыржан Бектасов, Нүркен Нарғожин, бәріміз бірге жұмыс істедік.

Солардың ішінде Нүркен марқұмның, қара жер хабар бермесін, жаратылысы, адамгершілік қасиеті мүлдем бөлек еді! Редакцияға өзгемізден кештеу келсе де, жазу жағынан ешкімге дес бермейтін. Мамандығы – мұғалім бола тұра, газет жанрының қай-қайсысына да жасқанбастан қалам тартатын. Әсіресе, жоғарыда айтқанымыздай, адамгершілік ізгі қасиет, мораль тақырыбына, ара-тұра сын-сықақ жағына көбірек көңіл бөлетін.

Бірақ партияның тәрбиесінде жетілген, карамағындағы қызметкерге қиғаштау қарайтын, өзі қаражаяулау бөлім бастықтары аз болды ма, о кезде. Сондай-мұндайлардың бірі Нүркеннің әр жазғанына шұқшия қарап, ретті жерінде де, ретсіз жерінде де сызғылап, әр материалын шұнтитып қысқартып, өзінше пәлсапа соғып, ақыл айтуын қоймаған ғой. Әйтеуір о ғып, бұ ғып, азына да, көбіне де шыдап, әбден зәрезап болған Нүркен марқұм бірде әбден шыдамай кетіп:

–Әй, қарағым, ақылыңды басына езіп жақ, конца да концов кончай, Бәленшекеев! –деп әрлі-берлі сызғылаған материалын, бастығының қолына лақтырып жіберіпті де, есікті тарс жауып сыртқа шыға жөнеліпті.

Содан не керек, о кезде партия қайда болса... деген жалған ұран бар. Нүркен байғұстың тәртібі партбюро мәжілісінде, партия жиналысында қаралып, әлгіндей «теріс мінезі» жерком отырысында да талқыға

түсті. Ақыры редколлегияның шешімімен Нүркен жұмыстан босатылатын болды...

Әйткенмен қазіргі күнде күнініп креслода отырып, кеуде керіп, оздері тіпті айлап, жылдап қалам тартпай, өзгелерге көзге шұқып, ақыл айтқыш бастықсымақтарды көргенімде бар ғой соларға да өзімнің: «Кончай, Бәленшекеев!» дегім келеді де тұрады.

«ҚЫЛДАЙ БӨЛІП ІШТІК»

Аптасына бес рет шығатын газеттің әр нөміріне корректорды, оның көмекшісін (подчигчица) септегенде, бұрынырақта кезекші редактор, оған қоса «свежий глаз» –қырағы көз тағайындалатын. Сондай кезек мұндағы Ш-ға де жетеді. Бірақ кезекшілікке ол ішіп келіп, сол күнгі газет нөмірінде саяси қате кетеді.

Ертеңінде обкомнан телефон шалынып, үлкен айғай-шу басталады. Ол уақытта обкомның идеология бөліміндегілер аудандық, облыстық газеттердің әр нөмірін үтір, нүктесіне дейін оқып қатты қадағалап отыратын. Содан не керек, редакторымыз жауапты хатшыны, жауапты хатшы кезекшілерді қысады. Әбден ушығып, іс насырға шауып бара жатқан соң мұндағылар кешегі кезекшілікке Ш-ның ішіп келгендігін, содан газетте қате кеткендігін мәлімдейді.

Ақыр соңында барып Ш-ның тәртібі редакциялық алқада, одан кәсіподақ комитетінде қаралады. Оның бұған дейін де бірнеше рет қате жібергендігі ескертіледі. Тіпті «жұмыстан шығаруға!» деген қаулы қабылданады. Жұмыстан шығу оңай ма, жаны мұрнының ұшына тіреліп, әбден сасып не істерін білмеген Ш. сонда

жиналған көпшіліктің, әріптестерінің алдында тұрып:

–Құдай ақына, өз кінәмді мойындаймын, соңғы рет кешірімділік етіңіздер. –Кеше шынымды айтсам, осындағы Ф-мен кезекшілікке келместен бұрын бір жартыны қылдай бөліп ішіп едік, – депті. «Сөз тапқанға қолқа жоқ, бұған дауа болмас», –деп отырғандар ду күлісіпті.

«ПЯТЬ И ДЕСЯТЬ» ЖЕТЕДІ

Осы газеттің суретшісі-ретушері болып секретариатта ұзақ жылдар еңбек еткен Дулат Сапихановтың аңғал да аңқау мінезі әлі күнге есімізде.

Қысқы омыртқаның шағы. Сондай кеңшілік заманның бірінде түнгі отырыстан қалжырап, басы әңкі-тәңкі боп жұмысқа келген Дулат фототілші А. Диданның кабинетінің есігін қағып:

–Әй, Анатолий Петрович, «дай мне пожалуйста пятнадцать копеек», –дейді. Анау созге келместен әмиянын ашып, қолына бір уыс күміс ақшаны алып, аударыстырып-төңкерістіріп:

–Дулат Терликбаевич, к сожалению как сам видишь, есть пятерка и десятка, а пятнадцати копеек нету, –дейді жайбарақат. Сонда Дулат марқұм:

–Туһ, ты как маленький, мне не обязательно пятнадцать копеек, а пять и десять хватит, –депті сыралық ақшаның табылғанына қуанып.

ЖАЛҒЫЗДЫҚТАН САҚТАСЫН

Жаңада үйленген кезім. Бірде іргедегі Игіліктегі нағашылар қонаққа шақырды. Ертеде қайтыс болған

туған шешемнің төркіні—сол жақ. Әдейі сыйлап шақырған соң, бару керек. Содан ал кеп машина іздейін. Мұны редакцияда бірге істейтін Жомарт Оспановқа айтып көріп едім, обалы нешік, көне кетті. Ол кезде бензин дегенің арзан. Литрі— ескі ақпамен 15-ақ сом. Тек машинаң қат. Оның үстіне Жөкең, Жомарт ағамыз— білдей бір бөлім меңгерушісі, мен болсам қатардағы әдеби қызметкермін. Ертеңіне сенбі демалыс болғасын барар жерімізге жүріп кеттік. Айналасы 50 шақырым қашықтықтағы ауылға әп-сәтте жеттік. Алдымен нағашы апайым Тайбанікіне түстік. Жалғыз ұлы— Қадырбек «жиен ағай келді» деп қуанғаны ма, кім білсін, жымың-жымың етіп, жүгіріп жүр. Ол уақытта бойдақ. Көршілердің бірін шақырып, бата жасатып, қой сойғызды. Әлден мезгілде үстелге жайғастық. Мәуен шай құйып отыр. Мұның алдында хабар жетіп үлгерген бе, Есхан, Өтежан, Мұсылманбек, Мұнташ нағашылар да жұбайларын ертіп келген. Шәйдің соңынан етке отырдық.

Не керек, ертеңінде бізді нақ құдаларды күткендей кешегі нағашы ағайлардікінің бәрі дәм дайындап, кезекпен шақыра бастады. Мұндайды күтпеген басымыз, асқа да, ықыласқа да әбден тойдық. Қайтар мезгіл болған соң үйде қалған келіннің (Марина жеңгемізді айтады) сыбағасы деп, нағашы апам қобдитып, машинасына әлденендей түйіншекті салып жатқанын көзім шалып қалды.

Артынан Жомарт марқұм оңаша бір отырғанда:

—Әй, Сайлау қарағым-ай, түгім жоқ, жасымнан жетім болып өстім, қолдаушым да, қорғаушым да жоқ деп жылаушы едің. Кешегі нағашыларың өзімізді қандай құрметтеп, сыйлады, нақ райкомның, не обкомның

хатшысынан кем күткен жоқ, –дегені бар еді. Қазір ойлап отырсам, Қадырбек екеумізден басқасының (келіндерді айтпағанда) бәрі бұ дүниеден өтіп кетіпті. Құдайым-ай деймін іштей, құдайым тегінде жалғыздықтан сақтасын.

ҚОЛЫМДА БОЛМАСА ДА...

Мәтен ағайдың, Мәтен Өтештегі Бижановтың былтыр ғана жарық көрген «Ақбұлақ» және «Көкжелке» қос кітабының «Тұсаукесері» өтіп жатқан. Партократтық жүйеден қалған сценарий бойынша мінберге анау да, мынау да шығып, Мәкенді «проза мен поэзияны тең меңгерген» деп Сәбең мен Мұқан теңемесе де (Сәбит Мұқанов пен Мұхтар Әуезов) әйтеуір көпшік қойып, біреулері иығына шапан жауып, енді біреулері конверттерін ұсынып дегендей өзді өзінше сый-сияпаттарын жасауда.

Әрі-беріден соң басқалардай ресми түрде сөз берілмесе де, қара шаңырақ—«Көкшетау» газетінің өкілі әрі жиынға қатысып отырған көптің бірі ретінде мен де ортаға шығып ұстазым, әрі әріптес ағам санайтын Мәкенді қаржының тапшылығынан ұзақ жылдар қобдишаның түбінде сарғайып жатқан қос кітабының жарыққа шығуымен құттықтап, деніне саулық, өзіне творчестволық табыс тілеп, таяуда ғана жанашыр ағайындардың қолдау-демеушілігімен баспадан жарық көрген «Бірқақпайлар» атты жинағымды ұсынып жатып, былай деген екенмін:

«Қолымда болмаса да билік деген,
Қалтамда артық ауыз тиын-тебен.
Өкшенді басқан Сіздің іні ретінде,

Тойында кітапшамды сыйға берем».

ӘНШІ МЕ ЕДІ ?..

–Сәскелік тамақтарыңды ертерек ішіңдер. Сол үзілісті пайдаланып, орталықтан келетін артистердің өнерін тамашалайтын боламыз, –деді фермер Қанатов десте бастырып жүрген комбайншыларға.

–Ол қандай артистер екен, –деді Ерден есімді жаңада үйленген жастау механизатор әлгілердің кім екендігін білуге ынтығып.

–Мәдени-үгіт бригадасының мүшелері көрінеді. Айтпақшы Ерден, сол артистердің арасында сіздің үйдегі келін бала да бар. Әнді сызылтып-ақ салады екен.

–Ей, ей, оның сондай да өнері бар ме екен өзі! Әнші ме еді? – депті Ерден сасқалақтап.

ШІМІРІКПЕУІН ШІРКІННІҢ

–Әй, күйеу бала, –деді қайын енесі, –әгәркі сен кешсгідей қып-қызыл мас болып келіп, үйде күнде әңгір таяқ ойната беретін болсаң, мен қызымды қолынан жетектеймін де ауылға тайып тұрамын. Ішіме сыйған бала сыртыма да сыятындығын түсін шырағым, –деді қорқытпақ ниетпен.

–Ойбай шеше, егер сіз осы айтқаныңыздан қайтпай дәл солай істейтұғын болсаңыз, қызыңыздан аман-сау күнінде құтылғаныма тағы бір жарты ішер едім, –деді күйеу баласы шімірікпестен.

САСПАДЫ

Таныс біреудікінде қонақта отырған Тақау «тентек суға» сылқия тойып, әбден қызып алғаннан кейін:

–Шүкіршілік, қазір тоқшылық заман ғой, ешкім-ешкімнен кем емес, жуыр манда өзіміз деген сыйлы адамдарды біз де омыртқаға шақырмақшымыз. Соның ішінде сен де барсың Шәке, –деп қасындағы Шәбденді бүйірінен бір түртіп қойды маңғазданып.

Арада біраз күндер өтті. Ойда-жоқта Тақаумен кездескен Шәбден амандық-саулықтан соң:

–Әй, құрдас, омыртқаға шақырамыз деген әнеукүнгі уәден қайда, әлде ұмыттың ба? Сонда анау:

–Е, қызулықпен адам не істемейді, не демейді, – депті саспастан.

СОНЯ,.. САҚЫПЖАМАЛ

–Әй, –деді әйелі таңертеңгісін төсегінен тұрып жатқан күйеуіне одырая қарап, –сен осы курорттан келгелі ұйықтап жатқанда «Соня,Соня» деп сөйлене бересің. Соняң кім тағы?

–Туһ, соны да түсінбейтін бала болып кеткенің бе сен, Соня дегенім мына тап өзің, Сақыпжамал емессің бе?–деді күйеуі оны алдаусыратып.

БОС СӨЗ

–Мына жазған түсініктемеңе түк түсінсем бұйырмасын. –Ішінде «бос сөз» көп, –депті бірі

екіншісіне.

–Қандай?

–Мәселенки, «Малдекең облыс, аудан ортаығынан лауазымды адамдар келсе, отардағы семіз қойдың знобойын әкеліп сояды да, артынан өздері көзқысты, бармақ ұстады деп келісіп списать» етеді немесе «Малдекең барып тұрған жүлік, жүліктігіне не берерсің, тіпті ол жеке меншік «Москвичін» де аяп мінбейді, міңсе де оған деген бензинді жанармай таситын туған бажасы Кәуіктен күйдыртғып алады. Осы сияқты жанға тиетін «бос сөздерді» боркеміктей езіп шимайлаған сені әлі күнге замдиректорлық қызметте ұстап жүргеніме таңмын.

– Сондай, сондай «бос сөздердің» көптігіне көзіңіз жетсе де оған дұдамал болып отырған сіздің директорлық қызметте қайта қалғаныңызға мен де таңмын,—депті мынау.

ТАПҚЫРЛЫҚ

Көшеде келе жатқан ауыл ақсақалы әлдебір үй алдында ойнап жүрген екі-үш баланы тоқтатып:

–Әй, қай баласыңдар? –Сен, сен берірек кел,—депті ол әлгілердің ішіндегі ересектеуіне, мен сияқты үлкендерді көргенде неге сәлем бермейсің? Фамилияң кім өзі?

Тосын сұрақтан тосылып қалған бала:

–Фамилиям ба, фамилиям Арғынбаев, —депті жерге қарап.

–Е, —депті ақсақал, өзіміздің Арғынбайдың немересі екенсің ғой.

–Ал сенің фамилияң кім, —деп екіншісіне тағы

шұқшиыпты.

–Менің бе, менің фамилиям Уақапов!

–Ә, сендер өзі бір атаның ұрпақтары екенсіңдер ғой. –Уақап әлгі Арғынбайдың жүгірмегі емес пе. Ал сенің фамилияң кім балақай?

Жедеғабыл туып, тетелес өскен ағайынды үш баланың кенжелеуі атасын да, әкесін де ана екеуі еншілеп алған соң, мүдірместен:

–Сақыпов, –депті тақ-тұқ етіп.

–Сақыбың кім, шырағым?

–Сақып шешемнің аты.

–Ә, жарады. Келішнің атында да бала бар екен, бопты онда, –деп қолындағы аса таяғын тықылдатып қария әрі асықты.

САХАРЫҢ - ҚАНТ

Былтыр ғана бірінші орыс класына барған Асқарға елден келген нағашысы:

–Қалай, жиенжан, қалада тұрғанмен қазақша сөйлеуді білесің бе? –деді сынамақ оймен. Анау болса «иә, білемін» дегендей басын шұлғыды.

–Кәне, хлеб дегеніміз не?

–Нан.

–Масло ше?

–Масло ма, маслоңыз май...

–Сахар ше?

–Сахарыңыз–песок...

Нағашысы мырс етіп күліп жіберді. Тілі шығаршықпаста балабақшада, одан қалды ойын алаңындағы құммен ойнап өскен бала сахарыңды песок дегенде қайтпек? –деп ойлады ішінен.

ҚУЫН-АЙ!..

Кәуіктің пәтеріндегі телефонның жұмыс істемей тұрғанына бір аптадай болып қалған. Бұрынғыдай күні-түні шар-шар етіп мазалайтын телефонның үні өшкеніне әсіресе, үйдегі кішкентайлары қуанышты сияқты. Бір-біріне жымыңдап:

–**Тіпті ұйықтап** жатқанымызда әркімдер телефон **соғып** тынышымызды кетіруші еді, енді оңды болды, –деп **қояды**.

Күндердің күнінде Кәуік жөндеушіні шақырып, телефонды қайта орнатты. Әйтсе де әкесінің мұнысына ұлы Асқар ренжімесе, қуанған жоқ.

–Неге қабағың түсіп кеткен, әлде телефон сабақ оқуға саған да бөгесіндік ете ме? –деген әкесіне:

–Жоқ, бөгесіндік етпейді, тек үйге звондап, ойнап кеткенімді біліп қалатын болдыңдар. Онан да телефонның істемегені жақсы еді.

Баласының қулығына әкесі күліп жіберді.

САҒАН ЕМЕС, МАҒАН ШЫҒАР

Тәкеңнің бір әдеті қалжырай бастаса немесе ақаңа тойып алса оң жақ көзін әлсін-әлі **жыпылықтатып** қыса беретін.

Бірде көршісі Мәден немересінің пішпе тойына шақырып бұлар **ұзақ отырысып** қалады. Ет желініп, шай ішер алдында **әйелдер жағы** қалта бөлісіп жатқанда еркек атаулы **ауыз үйге шығып**, қарт ойнауға кіріседі.

Әлден уақытта қолы жүрмей, қарттан да

қалжырай бастаған соң Мәден келіншегіне дауыстап:

–Әй, бар болса бір шөлмек арақ пен тіске басар әкел,–дейді.–Әйтпесе мыналар маужырай бастаған сыңайлы.

Мұның сөзін екі етпей келіншегінің жұмсауымен балдызы келіп, шкафтан алған арағы мен тамағын ұсынады.

Ұп-уыздай, екі бетінен қаны тамған жас қызға Тәкең де сүзіле қарап қалады. Қас қылғандай көзі де қайта-қайта жыпылықтап кетеді.

Тамақ құрғатарды бұлар бір емес, бірнеше мәрте жалғастырады. Төрде отырған Тәкеңнің қайта-қайта көз қысып, қайта-қайта сүзіле қарағанынан қымсынған Мәденнің балдызы әбден мезі болған соң ендігі ретте апасына:

–Тәтстай, ана жаққа енді қайтып бармаймын, анау ағай қайта-қайта көзін қыса береді, –дейді төмен қарап. Сіңдісінің әлде неден сезіктеніп, жоққа бола қуыстанғанына ыза боп кеткен апасы:

–Әй, қаншық сол, е қаншық, әкендей адам саған көзін қысушы ма еді, мүмкін саған емес маған қысқан шығар, –депті саспастан.

АУЫЛДІКІ ЕМЕС, ҚАЙЫН ЖҰРТТІКІ

Әу бетте-ақ нарық қыспағына алып, әркім өз тірлігін өзі жасай бастаған шақта жұмыссыз қалған, әйтеуір астарында жеңіл машиналары бар біздің елдің балалары да (жас жігіттер) әр жақтан малдың етін әкеліп, қаланың әр бұрышында, әр қалтарыс жерінде сатып жатқандарын байқаушы едім. Тағы бірде көшеде жас құнажынның етін қанжоса ғып, балтамен

бөлшектеп, әлем-жәлем саудалап жатқан олардың үстінен түстім. Әлгілердің бұл қылығына ойнаған боп, әрі ойымдағы да сол:

–Әй, інішектер, мына қалыптарыңмен ауылдың бар малын түгесіп бітіресіңдер ғой, бұларың не? – дегенімде ішіндегі Мұрат есімді қушықештеу біреуі:

–Аға, аға, бұл ауылдан әкелінген мал емес, қайын жұрт жағынікі, – деп тауып кеткені бар.

ҮШ АҒАШ ТА ЖЕТЕДІ

Сонау бір кеңшілік заманда қазіргі «Көкшетауымыз» аптасына 5 рет шығатын. Бірақ ТАСС-тікі бар, ҚазТАГ-тікі бар, оның үстіне әрісі Мәскеу, Алматыдан белгілікті қаламгерлердің өздеріне дейін повесть пе, роман ба, әйтеуір үзінділерінен бұрқыратып жіберіп жататын. Сондағысы, әйтеуір ол кезде шыққан материалға гонорар қойылады. Одан-бұдан қарпып алып қалу. Оның үстіне редакторымыз да солар басқаратын газет-журналдарға өз жазғандарын жібереді. Сөйтіп өзара «квит» болады ақырында. Ал мындағы жеті-сегіз бөлімде істейтіндердің бәрі– олар да «мен атайын, сен тұрлар». Қысқасы не керек, секретариаттың папкасында запас дегенің, материал дегенің үйіліп жататын. Тіпті штаттағы қызметкерлердің жазған мақалалары, тағы басқалары едәуір кешігінкіреп барып, онда да планерка сайын айғайласып-ұйғайласып әрең жарық көретін. Ол аз дегендей, сондай күндердің бірінде лауазымды қызметте жүрген «жазғыштардың» біреуі «менің берген материалым неге уақытысында шықпайды» деп мындағыларға қайта-қайта шағым жасамай ма? Сонда газеттің жауапты хатшысы Өкең,

кәдімгі мына Бұхарбаев:

—Әй, шырағым, анаусы бар, мынауы бар, оның үстіне Егіндіағаштан Маман мен Жұмабай, Қарағаштан үш бірдей Данқой ол бар, (Төлеген, Жабал, үшеумізді айтады), Ортағаштан—Дәуренбек пен Ойрат, солардың жазғанын сыйғыза алмай жатқанда, сенікі не жорық, сол үш ағаштікі де жетіп берсер, —депті анаған.

АЮДАЙ АҚЫРҒАН

Ыстық парына (бу) шабынып шыққаннап кейін моншаның атшаптырым болмаса да, дағарадай шешініп-киінстін залында жайбарақат отырғанбыз. Кенет ішке өз әріптестерім—Сәкен аға (Әубәкіров) мен облыстық «Арқа ажары» газетінің бұрынғы фототілшісі Советбек Мағзұмов кіріп, бізді көрсе де көрмегенсіді ме, әйтеуір әй-шүй жоқ шкафқа киімдерін іліп, шешіне бастады. Осы кезде қасымда отырған Мырзағали ағай, Көшекбаев маған бажырая қарап:

—Әй, мыналардың көздерін шел басқан ба, неменс тіпті адам құсап амандасуды да білмейсің. —Әлде моншада амандасуға болмай ма?—деді ірснішті кейіппен.

—Туһ, ағасы-ай,—дедім сонда мен оның көңілін алдаусыратып,—ерте күндегідей, Арықбалықтағыдай райисполкомның председателі болсаңыз, немесе Чистопольдағыдай аупарткомның хатшысы болсаңыз, алдыңызға келіп, құрақ ұшып сәлем берер еді. Әлі күнге ірінің де аузын іреп, кішінің де балтырынан қағып жүрген аюдай ақырған маған сәлем бермей тұрғанда қолыңызда еш билігіңіз жоқ зейнеткер сізді қайтеді бұлар?—дегенімде Мырзағали аға:

—Сәлемдері өздеріне, өлтірдің інішек, өлтірдің, —

деп шек-сілесі қата күлгені бар.

АЛЛЕРГИЯМ ҰСТАЙДЫ

Тәкең бір қағары бар, қуақылау жігіт болатын. Жұмысында да ынталы. Әйткенмен бойындағы бір кемшілігі ішімдікті тәуір көретін. Ал арақ жүрген жерде достарының да көп болатындығы белгілі ғой. Бірде жолдастарымен дөйіңкіреп жіберіп, Тәкең төсегінен тұра алмай жатса керек. Әйелі көрпесін жұлмалап, қайта-қайта:

–Әй, таң атқалы қашан, жұмысыңа бармайсың ба? –дейді мазалап. Сонда анау бір көзін сығырайтып ашып:

–Қой делім ғой саған. Түндегілерді көрсем аллергиям ұстайды, –деп қайта аунап түсіпті.

ІШПЕГЕНДЕ БЫЛАЙ АЙТАСЫҢ

Әйелдер мерекесі күні екен. Шағын топ тағы жинала қалыпты. Стол үсті тағамның түр-түріне сыңсып тұрғанмен, «ашы судан» дәнене көрінбейді. Содан отырған жұрт Тәкеңе:

–Сен «Жұлдызым» әнін жақсы айтады дейді ғой. Кәне, мына әпке-қарындастарыңның мерекесі құрметіне де бір шырқатып жіберші, –деседі қолқалап. Тәкең қыңқ демейді.

–Мен ішкенде ғана айтушы едім. Ішпесем дауысым шықпайды, –дейді сылтауратып.

–Әй, ішкені несі? –дейді отырғандар болмай. Әрі-бері қоймаған соң Тәкең әнді бастай жөнелді. Қайырмасына келгенде тіпті өңешін жырта шырқатады

дерсін. Сонда төр басында отырған Байсең деген:

–Әй, әй, мынауың тіпті керемет қой, ішпегенде былай айтады, ішсе қайтер еді? –депті басын шайқап.

«БАСҚАРМАНЫҢ ӘЙЕЛІ БОСАНЫП»...

Жастау кезіміз еді. Онда біздің ауыл «Карл Маркс» атындағы колхоз деп аталатын. Колхоз болған соң, оның басқармасы да (қазіргі төраға) болады ғой. Осы арада айтайын дегенім, бірде Көкшетау қаласындағы қазақ педагогикалық училищесінде оқитын ағайым демалысқа келгенде өзімнен бірер жас қана үлкен апайыма:

–Өзгесі өзге-ау, басқарманың әйелі босанып, қуанып жатырмыз деуін, басқа сөз таппағандай,–деп ұрсып, кейіп отырғанының үстінен түстім. Ал шешеміз болса:

–Қайтесің, әлі бала емес пе, хат жазбаса жазбады деп жазғырасыңдар, жазса тағы кінә тағасыңдар,–деп ара түсіп жатыр екен. Сөйтсем, апайым хат жазады да, ауылдағы бар жаңалықты түгесіп болған соң таяуда ғана ұл тапқан басқарманың әйелінің босанғандығын да сүйіншілеп хабарлайды ғой. Қазіргідей ірі совхоз орталығы емес, оның үстіне радио, теледидар жоқ шағын ғана ауылда әлгіден басқа не жаңалық болсын. Бар жазғаны сол екен. Содан «басқарманың әйелі босанып»... деген сөз тіркестері есіме түссе әлі күнге күлкім келеді де тұрады.

ҚЫСТЫГҮНІ ТҮГІЛІ

Ана бір жылдары саяжайлық жер алу, тышқак лағың жоқ бола тұрып қарызданып-қауғаланып астыңа жеңіл машина міну «ауруға» айналды емес пе. Жұртқа еліктен біріміз «Жигули», екіншіміз «Москвич» сатып алғанбыз. Бірақ техникадан түк хабарымыз жоқ бізге машинаға от алдырып, сәл-пәл босаса бір гайкасын бұраудың өзі мұң еді.

Содан күндердің күнінде жұмыс арасында отырып, әңгіме соқпаймыз ба? Бәрін айтып-айтып таусып келіп, ендігі мезетте машина, шоферлық тақырыбына ауыстық. Өз басым қыстай гаражға бармағанымды, қар кетіп, күн жылынған соң ғана есігін ашқанымды, әйтеуір аккумулятор жаңа болғасын ба, машинаның тез от алғанын сөз етіп мақтанбаймын ба? Сонда қасымда тұрған замандасым Бекең:

–Біздің «Москвич» қыстыгүні түгілі жаздың қайнап тұрған ыстығында да әке десең от алмайды,–деп шек-сілемізді қатырғаны бар еді. Тегінде біздің универсальный шоферлық тәжірибемізді осыдан-ақ біле бер.

МАҚТА МЕЙЛІ, МАҚТАМА МЕЙЛІ

Шортан ауданындағы меншікті тілшіміз Сәмен зейнеткерлік жасына толып, соны шағын топпен атап өтпек болдық. Сол уақыттағы жерком торағасы Кенжекең:

–Ал жігіттер, жұмыс аяғында тарап кетпендер, Сәменді құттықтайық, –деді. Сағат тілі алтыдан аса бере жинала қалдық. Бар-жоғы жеті-сегіз адамбыз.

Байқаймын, Сәмең үлкен қара сумкасына салып, аздап піскен ет, бауырсақ, тіске басар тағы оны-мұнысып әкеліпті. Төрт-бес шыны арағы тағы бар екен. Содан кіші-гірім той басталды да кетті. Анау да, мынау да сөз сөйлеп жатыр. Шөлмектердің де екі-үшеуі босап қалды. Кезек Кенжекеңе де жетті.

—Біздің Сәмең еңбек жолын республикалық аға газеттерден бастаған. Қарағандының, Ақмоланың облыстық газеттерінде де істеген. Талай награда, лауреат атағы да бар, —деп көсіліп, шешіліп келе жатқанда «той иссі»:

—Әй,әй, Кенжеке, сен мақта мейлі, мақтама мейлі, енді соңғы шыны ғана қалды,—демесі бар ма. Отырғандардан әлдекім мырс ете түсті. Кенжекең де сөзін доғарып сап тиылды.

«ӘКЕМ ӨЛІП, ОҢДЫ БОЛДЫ»

Бірде қалада тұратын Арап ағаймен жолыққанымызда:

—Анда-мында баруға қол қысқа, биылғы жылды репрессия уақытысында қуғып-сүргінді көргендерді еске алу жылы деп жатыр ғой. Зарап ағай, Зарап Темірбеков туралы тағы бір естелік жазып беріңізші,— деп қолқалағанымыз бар еді.

—Әй, қойындаршы,—деген болатын ағамыз сонда кеңкілдеп күліп, баяғыда біреудің әкесі қайтып, содан көрші-көлемнің бәрі әлгіні есіркеп, мұсылмандық жолымен қонаққа шақырып, етке кеңірдегінен келтірсе, ол байғұс үйіне келіп:

—Әкем өліп оңды болды. — Ғұмыры жеп көрмеген жылы-жұмсақтың бәрін жеп, әбден қарным тойды, — деп

кергісе керек. Сол айтпақшы, туғанына 90 жыл толуы қарсаңында Зарап ағайымның арқасында теледидарға да түстім, газет беттерінен де көріндім, радиодан да, тіпті жиналған алқа топ алдында да сөз сөйледім. Текке әурелей бермендер, қартайғанда қақшандай берсек, көз тиіп кетер, биылдыққа осы да жетер, –деп еді.

ЖАЗҒЫШ «ЖАЗУШЫ»

Қызғанғандық емес, қазір кітап «жазғыштар» көбейіп кетті ғой. Оған дауласатын және ештеңе жоқ, қалтаң қомақты болса, қаржы тапсаң любой баспадан жазғаныңды шығарып ала аласың. Сондайлардың біреуі маған да жабысқан. «Ебің бар жігітсің, әлденеше кітабыңды шығарып, тәжірибе де жинақтап үлгердің, қолыңды қақпаймын, бүгінде тегін жатқан дүние жоқ, көз ақың деп, қолақың деп, не сұрасаң да беремін, қартайған шағымда ұрпағыма мұра болсын, маған коментес», – деп әйдә кеп астыма көпшік қойсын.

Мақтағанды, майдалағанды кім жек көрсін. Оның үстіне мына заманда ақша жарықтық, артықтық еткен бе?! Күнделікті майда-шүйде тірлігің–ол басқа, айалға киім, балаға азық дегендейін, не керек әлгі ақсақалмен (кезінде ірі қызметтерде болған!) келісе кеттім. Айналасы үш-төрт айда оның шатпақтарын іс қып шығардым. Қолжазбасы түзетуге келмеген соң, үстінен қарап, екі көзім төрт болып, жұмыстан кейін, обед арасы, демалыс уақытысы, әйтеуір қырық жылғы таптаурын темір машинкемен басып бердім. Обалы нешік, еңбегің деп қолыма американдық есепше жүз доллардан астам ақша ұстатты. Жазғаны жұрттың оқуына жарайтынына ол мээ, аз-мүз қаражат тауып,

қаншама тәулік, қаншама ай онсыз да жұқарып жүрген жүйкені жұқартып, иығымнан ауыр бір жүктің түскеніне—мен мәз.

Содан қайтып сол «жазғышым» көрінбей кеткен. Сөйтсем елде болдым, шетте жүрген балаларға барып қайттым, тіпті Астанадағыларға да әдейілеп соқтым, шығарған кітабымның бір-бір данасын беріп, оғып-бұғып байғазысын алдым деп жуырда мүләйімсіп келіп отыр. «Ана кезде жастау уақытта газет-журналдарға жазған мақаласымдарымды, оны-мұны дүниелерімді қайта өңдеп, қайта бастырып, кітап қылып шығармақ нистім бар» деп қояды ара-арасында. Жазушылар одағының мүшелігіне өтпек оймен керек қағаздарымды да жинастырып жүрмін»... Оның жазғандарының қандайлық мағынасы, қандайлық сапасы барлығын жақсы білетін өз басым «шіркін жазғыш жазушым-ай!» деппін іштей оған бажырая қарап.

МІНЕКИ МЕН КӘНЕКИ

Тарих пәнінен Кеңес деген мұғалім сабақ беретін. Ол екі сөзінің бірінде: «мінеки» деген терминді жиі қайталайтын. Бірақ мұнысын өзі сезе ме, сезбей ме, әйтеуір, аңғармаған кейіп танытатын.

Кезекті сабақ үстінде ол тағы сол әуеніне басты.

--Мінеки, балалар... дей бергенінде, кенет куақылау Айсин орнынан атып тұрып:

—Кәнеки, мұғалім! —демесі бар ма? Тосын сұрақтан сасып қалған анау:

—Ә,ә, мінеки!—деп тершіген мандайын қол орамалмен сүртіп, орындығына сылқ етіп отыра кетті. Балалар болса ду күлкіге батты.

«БИЗ БИЛМАЙДЫ»

Ауылымызда Шәкең ақсақалды білмейтін жан кемде-кем. Әсіресе, өз қатарластары сиреп қалса да, құрдастар жағы онымен қалжыңдасып, өткен-кеткенді еске түсіріп, қауқылдасып жататын.

–Бала кезіміз еді, –дейтін солардың біреуі, –ауыл сыртында ағаш ат мініп, ойнап жүргенбіз. Кенет анадайдан пәуескелі орыс мұжықтары қасымызға жетіп келді. Арамызда ересектеу Шәкеңді қол бұлғап шақырып, бірдеңе деп шүлдірлеп жатыр. Әйтеуір көп сөздерінің ішінен құлағымызға жеткені: «Где Терновка дорога?» Сонда Шәкең саспастан: «Биз билмайды» деп ағаш атын шу-шулеп әрі қарай жүгіре жөнелді. Біз де оның соңынан ердік.

Енді артынан ойлап отырсақ, әлгі мұжықтарымыз саудагер-купецтер екен де, бізден мына іргедегі Шұбарайғырдың, Терновканың жолын сұрапты ғой. Ал ол кезде орысты көрмек түгілі орысша бір сөз білмейтін біз сияқтылар Шәкең сықылды «Биз билмайды» демегенде қайтеді?! Тіл білмегендік міне, сол...

«ӘУЕЛІ ӨЛІП АЛСАЙШЫ»

Жасы жеткен әрі қатты науқастанып қол-аяғына ісік кіре бастаған Кәйкен бірде кешкісін бәйбішесінің құйып берген шәйін қалт-құлт етіп орнынан әрең қозғалып ішіп отырып:

–Жаман айтпай жақсы жоқ, әгәрки туған-туыс, бала-шағамның алдында көз жұма қалсам, бәленшені олай жөнелтті, былай жөнелтті, былай етті деген қаңқу

сөзге қалмаңдар. –Жылқыдағы байталға тимей, анау кәрі кер биені сойыңдар. Сол менің жылдыққа дейінгі бар дұғама жетеді, –дейді екі иығынан дем алып. Сонда бәйбішесі бұған қарап:

–Әуелі өліп алсайшы, кейін не істеп, не қоятынымызды өзіміз білеміз, – деген екен.

«МАШИНА ҚОЛҒА ТИГЕНШЕ»

Ана жылдары кеңестік дәуірде Ұлы Отан соғысының мүгедектеріне Жеңіс мерекесі қарсаңында қаншама сый-сияпаттар жасалып, мадақтаулар айтылып, тіпті жеңіл автокөліктерге дейін тегін беріліп жүрді ғой.

Сондай ауылдағы ақсақ-тоқсақ екі-үш шал қатарынан екі реттен «Запорожец» машинасын мініп, бала-шағасы қатты қуанысып қалады. Бірақ темірдің аты темір, уақыты өткесін ол да ескіреді, оны-мұнысы сынып тозады. Оның үстіне жас болғасын әлгі ақсақалдардың балалары автомашинаны күтіп міне білмейді, анау-мынау тетігі сына қалса ондау қолдарынан келмейді. Сөйтін жүргенде мұндағыларға аудандық элеуметтік қамсыздандыру бөлімінен «алдағы Ұлы Жеңіс мерекесіне байланысты тағы да жеңіл автокөліктер бөлінеді екен, соған соғысқа қатысқандығы, мүгедектігі немесе бір қол, бір аяқтан айрылғандығы жөнінде қажетті құжаттары әзірленсін» деген хабар жетеді. Қырсық қылғандай, тап осы уақытта әлгі ақсақалдардың біреуі қатты сырқаттанып, әл үстінде жатады. Сонда оның көңілін сұрай келгендерге кенже баласы қынжыла қарап тұрып:

–Әкей қатты ауырып жатқаны. –Бірақ жаратқаннан жалбарынып тілейтініміз, қашан машина қолға

тигенше өлмей тұра тұрса екен, –депті.

«ЛЕНИННІҢ ТОМЫНА ШЕЙІН»

Кешелер дүниеден өткен Сәкен ағай, Сәкен Хасенеев көзі тірісінде ошапа кездесе қалғанда маған қалжындап:

–Өзгені білмеймін, осы Сайлау, сен бар ғой, өзіме риза шығарсың. Неге дейсің ғой, Торғайға қызметке ауысқан кезімде саған үш бөлмелік пәтерімді кілтімен қоса тастап кеттім бе, кеттім. Одан қалды редакциядағы бәлен жыл басқарған білдей бір–партия тұрмысы болімінің меңгерушілігіне өзіңді қалдырдым ба, қалдырдым. Нүркен жеңгең екеуміз бәлен жыл ұстаған темір кереуетті де өзіңе қиып тастадым ба, тастадым. Ең аяғы деймін-ау, партшколда басыма жастап оқыған Лениннің қырық томдығына шейін төрінде қалдырып кеттім емес пе, –деп кеңк-кеңк күлетін.

Қазір ойлаймын, үй болса орнында тұр, партия дегенің құрыған, темір кереуетті балалар әлдеқашан свалкаға (қоқыс төгетін жер) лақтырып тастаған, ал кезінде Құран сөзіндей жаттаған Лениннің көптомдықтары қайда екен өзі?! . Іздестірейінші.

АТАҒА НӘЛЕТ, КОРРУПЦИЯ!..

–Кезінде лауазымды ірі қызметтерде істеген көкелеріміздің біразы зейнеткерлік жасына жеткендерімен әлі де жылы креслода шалқаяқтап баяғы

партия сарбаздарындай ойқастап-қойқастап тойтаңдауларын қояр емес. Оларға әй дейтін әже, қой дейтін қожа тағы жоқ. Сонда бұл майшелік қашанға дейін созылмақпы? –деп еді анада көршім кәдімгідей қынжылып.

–Оларды осы жылы креслоға орналастырғандардың өзі бұлардың тәлтіректен әрең жұмыс істеген кешегі күнгі шәкірттері емес пе, «Бояушы бояушының көзін бояйды» деген сол, қарағым десек:

–Өйтіп бояғаны құрысын. Опанда кейінгі оқыған-тоқығаны мол жастарға орындарын босатып, үйлерінде немерелерін бағып, жай ғана тыныш отырмай ма өздері. Әйтпесе мынауың қазір бүкіл ел боп күрес жүргізіп жатқан тұнып тұрған атаңа нәлет коррупция ғой, коррупция!.. –деп еді сонда анау беті түгіліп.

НЕ ДЕГЕН МЫЙ, НЕ ДЕГЕН БАС!..

Сүлекең марқұм, облыстық газет редакторының орынбасары, кейінірек жауапты хатшы боп істеген Сүлеймен Ақтаевты айтам, түпнұсқадан тіке, сөзбе сөз тәржімалауға, диктовайт етуге асқан шебер еді. Газеттің со кездегі насихат және үгіт сияқты белді бөлімін қоса басқаратын ол ТАСС, АПН (телетайптан түсетін) орыс тіліндегі хабарларын, тіпті көлемді-көлемді теориялық материалдарды сол қалпында, сол мазмұнда машинисткаларға еш бөгеусіз мүдірмей айтып шығатын.

Содан бума-бума бастыртып алған, материалдарын қобдыратып қолына ұстап, коридорға шыға бере:

–Мұншама дүниені, мұншама мақаланы орысшадан айнытпай аударып шығу дегенің қияметтің

қияметі ғой. Соған жетіп тұрған мынау біздің бас не деген бас, не деген мый! –деп о тұста әліпті таяқ деп білмейтін жастау біздерге қарап екі езуі екі жаққа айырылардай боп, қарқ-қарқ күлетін.

Қазір кей уақытта компьютерде теретін қыз-келіншектерге нөмірге баратын материалдарды апыл-ғұпыл бастыртып жатқан әріптестерімді көрген сәтте тап өзімнің соларға: «не деген мый, не деген бас!» дегім келеді де тұрады.

АДАМ АЗЫП, ЗАМАН ТОЗЫП...

«Көке, көке-ау, мен не көрмеді дейсің, тіпті құмырсқаның илеуін де көрдім» демекші, осы жасқа дейін есімдері көпке белгілі талай қаламгер ағаларыммен қызметтес болған екенмін. Солардың ішінде алғашқы редакторларымыз, марқұмдар Өміржан Оспановтың, Жанайдар Мусиннің, орынбасарлары боп істеген Сүлеймен Ақтаевтың, Әуез Өтеевтің, Хакімтай Әміровтың, Қайыркелді Оспановтың, одан қалды меншікті тілшілеріміз Ешім Ыбыраевтың, Қошан Оразалиннің, Қайыргелді Хайруллиннің, Қайыркен Қоңқақовтың, тағысын тағылардың бейнелері әлі күнге дейін есімде.

Ал бертінгі Рүстем Бермағанбетовтың, Әбділда Дүйсеновтің, Октябрь Бұхарбаевтың, Баян Нұрпейісовтің, Елубай Жәкеновтың, Мәтен Бижановтың, Тайлақ Жалмұрзеновтің, күні кешелер дүниеден өткен Нұрқан Ысқақовтың, Сәкен Хасенеевтің, Жомарт Оспановтың, Дулат Сапихановтың, Шиябиден Қойшыбаевтың, Ергали Досбаевтың, тұстастарым: Кемел Жетпісовтың, Нұркен

Нарғожиннің, Бауыржан Бектасовтың, Мәули Әлімовтың, Ойрат Асанбаевтың әрқайсысының орны біздер үшін тым бөлек.

Әйткенмен бәріміз де бақыр басты пендеміз ғой, кей-кейде жасы алпысты алқымдап, алпыстан да асып, жетпісінді жағалап қалған кейбір әріптестерімнің ерсі қылықтарын естіп, жас дейтін жас емес, не кәрі емес әңкі-тәңкі күй кешіп жүргендерін көргенімде: «шіркін-ай, ерте күнгі ағаларымыз қандай еді, солардың көбі елуінен аспай, алпысына жетпей дүниеден өтті-ау, ал мыналар не боп барады, әлде адам азып, заман тозып кеткен бе?» –деп іштей егіліп, ойланып қалатыным бар.

ӨЗІМІЗДІ ДЕ ЕСКЕРЕЙІК

Бірде ақын-сазгер Тыныштық Шаменовпен кездесе қалғанымда:

–Осы, сендер, журналист ағайындар, көрінгенді түртпінектеп жәй жүрмейсіндер, –деді кәдімгідей түсі күреңітіп.

–Е, не боп қапты?..

–Не боп қаптысы несі? Осы өңірде қызмет істеген әлдекім туралы жаза қалсаңдар болды, «ол марқұмның тұрған үйінің маңдайшасына мемориалдық тақта орнату керек немесе қаладағы көшелердің біріне атын берген дұрыс», дейсіңдер де жатасың. Ертең бетін аулақ қылсын, ажал жетіп, өле қалсақ біздің атымызға да бір көше керек емес пе. Сол себепті көрінгенді ұсына бергенді қойсаңдаршы, өзімізді де ескерейік, –деп еді.

«ХАЛҚЫМ БІЛЕДІ»

Щучье ауданы бойынша газетіміздің меншікті тілшісі, соңынан аудандық газет редакторы болып қызмет істеген Мәули Әлімов деген әріптесімізге кейде қалжыңдап:

–Бәлен жылдан бері көзмайынды тауысып, қағаз ксіміріп келе жатсаң да еңбегінді ескерген ешкім жоқ. Бәз біреулердей өзінді өзің атаққа, не наградаға ұсынбайсың ба? –десек:

–Е, бүгінде кім кімге керек дейсің. Қолдаушың, қорғаушың болмаса, қасыңдағы келіншегіңе, одан қалды бала-шағаңа дейін сыйламайды. Кімнің кім екендігін халқым біледі, тек еңбегімізді халқым бағаласын де, – деп әңгімені басқа арнаға бұрып әкететін.

Сол айтпақшы, бәлен жыл осы газетте қызмет істеп, денсаулығымыз дімкәстеніп, басымызға ақ, жүзімізге әжім түсе бастағандай кейіпте жүріп жатсақ та өзімізден көш кейін келген кейбір құрбы-құрдастарымыздың атақты да, награданы да иеленіп жатқандарын естігенімізде қызғанғанымыз емес, қызығатынымыз бар. Сондайда Мәули марқұмның «еңбегімізді халқым біледі» деген сөздері еріксіз есіме түседі.

БІРҚАҚПАЙЛАР

ШАШ ШАҚ КЕЛЕ, МЕ?

–Қабырғасы он-онбес жылдан бері қаңқиып тұрған қаладағы көпқабатты үйлердің құрылысы қайта

қолға алынғанда, бала-шағамыздың несібесі деп, қуанышымызда шек болмап еді, енді көңіліміз тағы суи бастады.

–Неге?

–Неге дерің бар ма, ипотекалық несиемен қарызданып-қауғаланып саудалаған күннің өзінде әр шаршы метрі 300-350 АҚШ долларынан айналса, нендей шаш шақ келеді.

АҚЫЛ

Жыл сайын қыруар ақша төлеп оқуын оқығанмен қазір жұмысқа орналасуың қиын.

– Оған не себеп?

–Орналасайын десең әуелі бұл қызметте ең кемі бір-екі жыл жұмыс стажың болуы керек, заң атаулының бәрін миыңда тоқып, компьютерді білуің қажет дейді. Әгәркі өзің оқуды жаңа бітіріп, дипломың қолыңа енді ғана тиіп жатса, жұмыс стажың қайдан болмақ?

–Онда стажды да сатып ал.

БАСЫҢА ЖАСТАП

–Бұрынырақта «орыс тілін білмеген, мақұрым боп, далада қалады» деуші еді, енді келіп түрікше, ағылшынша тіл ұстартыңдар деп жатыр. –Не боп кетті бұ дүние?!

–Ағылшынша оқып – Лондонға, түрікше сауат ашып –Стамбулға бармасаң, маған кел.–Ал қазақшанды, о дүниеге аттанғанда басыңа жастап жатарың анық.

ЖҰРТ КӨЗІНЕ

–Кейінгі уақытта Көкшетауда ана жерде, мына жерде салынған коттедж-үйлер көбейіп кетті. –Тегінде «нарық қыспағында қалдық» деп көз жастарын көлгіліп жылағандарымен осындағы ағайындардың тұрмысы меніңше жаман емес-ау деймін.

–Иә, кешегі күнде халықты зар жылатып, қан қақсатып жекешелендіру мен оңтайландыру, былайғы тілмен жеткізгенде приватизация мен оптимизация тұсында аннан-мыннан ұрлап-қарлап алғандарын жұрт көзіне көрсетейін дегендері де.

АСЫЛЫП ӨЛСІН

–Үкімет басындағыларды айтпағанда, Парламенттегілердің не ойлайтындығын түсінбей-ақ қойдық. –Коммуналдық ақы, бензин, азық-түлік тағамдары, ең аяғы газ бен электр жарығына дейін күн-күн санап баға өсіп барады. Сонда былайғы жұрт, қарапайым халық қайтып, қалай күнін көріп, өмір сүреді дейді екен?

–Асылып өлсін дегендері шығар.

ТАҢҒАЛАМЫН-ТАҢҒАЛАМЫЗ

–Кешелер кәммәнәст боп, комсомол боп, лиуазымды қызмет істеп, дінге қарсы уағыз айтқандардың бүгінде мешіттерде имам немесе молла болып жүргендеріне таңғаламын.

–Сондай имам-моллалардың алдына барып, аруақтарға деп аят оқытып, қайыр садақа беретін сендердің ісіңе біз де таңғаламыз.

ТАҢДАП АЛАСЫҢ

–Уа Әлеке, биылдыққа соғым таптың ба?

–Таптым.

–Қайдан?

–Ақшаң болса, базарға барып, мынаусын дегенін таңдап аласың.

КЕШЕГІ КҮНГІ

–Мына іргедегі «Хасеновский базарды» көтере сауда базары деуші еді, көтерсе саудасын көргем жоқ, көкөніс бағасы да удай, басқасының да бағасы сондай, қалтаңды қағып көтерем ғып шығаратын түрі бар...

–Әй, аңқау інім-ай, ондағылар Оңтүстіктен жеткізілген қарбыз бен қауыныңды, жеміс-жидегіңнің неше түрін қаптап алып, бағасына баға қосып, қайта саудалап напақа тауып жатқан кешегі күнгі алыпсатарлар емес пе. Көтерем қылмай қайтпек енді?

ТАППАЙ КӨР

–Қазір кітап жазғыштар көбейді. Тіпті күлесің бе, жылайсың ба, жасы жетіп, зейнетке шыққандар да том-том «мемуар» жазуға айналды. Сонда мұншалықты пұлды, соншалық ақшаны олар қайдан тауып жүр?

—Әкімдікке барып бір сұрасаң, зейнетақы орталығына барып зар жыласаң, тоқалыңның, не бәйбішенің алдына барып он құласаң, таппай көр.

ОНДА,..

—Шілде айынан бюджеттік мекемелер қызметшілерінің жалақысы 30 процентке өседі деуі-ақ мүң скен, мұндағы азық-түлік тағамдарының бағасы да шарықтап шыға келді. Қазір 50 келілік қантың, 5 мың теңгеден де асып түсті. Сонда не істейміз?

—Онда сағыз шайнап, шекілдеуік шағамыз.

КОТТЕДЖ САЛУМЕН ӘЛЕК

—Ана жылдары Көкшетау облысы тарқап, қаладағы құрылысы аяқталмаған көпқабатты үйлердің біразы қаңырап, құлазып қалып еді. Қазір ше?

—Қазір ме, сол қаңырап қалған үйлердің бетон қабырғаларын бұзып, мұндағы ағайындар бәсекеге түскендей, коттедж салумен әлек.

ҚАЙДАН ТАБАДЫ?

—Былтыр ғана қиыршық тас төсеп, тегістеп, асфальттаған жолдарды қайта қопарып, тас-талқан сткендеріне таңмын.

—Оған таңғалатын ештеңе жоқ, «қолы қимылдағанның аузы қимылдайды» дегенді ұмытпаған жөн. Жұмыс істемесе, ақшаны қайдан табады?

ТАЗДЫҢ БАСЫНДАЙ

–Қалада құрылысы аяқталмай, қаншама жылдан бері қаңтарылып бос тұрған көпқабатты үйлер қайта бой көтеріп, «Дружба» кинотеатры жөндеуден өткізіліп, Мәлік ағамыздың мұражайы жаңартылып салынып жатқандығына қарағанда іс алға басайын дегені-ау тегінде.

–Оның нәтижесін қыстайғы жауған мол қардын еріп, осындағы подвал атаулы, «Шанхай» маңындағы үйлердің албары көлкіген шалшық суға толып, бұған дейінгі асфальтталған жолдар таздың басындай ойдым-ойдым, шұқанақ-шұқанақ болып жатқанда көреміз де.

ЖУЫНАТЫН БОЛДЫҚ

–Анада орталық № 1 монша мазутты үнемдейміз деп, суды үнемдейміз деп аптасына төрт-ақ күн жұмыс істей бастағанда, жұртшылық наразылық білдіріп, бұрынғы жұмыс кестесіне қайра көшіп еді, бірақ содан былайғы халыққа тиген пайда шамалы ма деймін.

–Неге?

–Неге дерің бар ма, енді осыған дейінгі 100 теңгенің орнына 150 теңгеге жуынып-шайынатын болдық.

ҮПТЕП ӘКЕТЕДІ

–Нарық заңы солай. –Ауылдықтар жер алып, егін егіп, әйтпесе мал өсіріп күнін көрсін дейді

жоғарыдағылар. –Ал қалалықтар жазда саяжаймен әлек.

–Әлегі құрысын, қаншама еңбектеніп, қаншама уақытынды кетіріп өсірген жеміс-жидегінді, картобыңа шейін күзде басқалар үлтеп әкетеді.

КІТАП ОҚЫ

–Қаржы үнемдеу саясатымен, қаржы жетіспейді деген желеумен мындағылар облыстық радионы жауып ташып еді, енді келіп жалпы жұрттың тыңдап, еститін желі ағаулыны кыып, құртып, мүлдем сақау-мылқау қалдырғаны жанға батады. –Кәрі-құрғаң шал-кемпірлерге қайта-қайта шағымдана бастаған соң «Телекомдағылар» Қытайдан шығатын транзисторларды арзан бағаға сатып әперіп, таратыпты-мыс дегенді де естідік. Сонда айлығын шай-қатығына жеткізе алмай отырған өзге ағайын не істемек.

–Теледидардап күні-түні көрсетіп жататын нестелдік «боевик» пен «сексті» тамашала. Әйтпесе құрып кеткенде ақы сұрамайды ғой әйтеуір, кітап оқы.

КЕФИР ІШПЕ

–Көкшетаудың сүт зауытынан шығатын өнімдерді алып ішейін десең, кефир-қатығы сұйқылтым, артына-ақ ішің өтеді, сүті–сылдыраған сылдыр су, шайыңды құстырып жібереді, ал мына көршілес Петропавлдан әкелініп сатылатын «Бифидогын» – бифидок-ақ, майлылығы да жақсы, бірақ бағасы қымбат, мына да алуға қалтаң көтере бермейді.

–Көтермесе, кефир ішпе.

НЕ ҚАЛДЫ?

– Газ қымбаттады, қант қымбаттады, ұн қымбаттады, қымбаттамаған не қалды?

– Соны да білмегенің бе, жалақымыз бәз баяғы со күйінде қалды.

ДЕЙТІН ШЫҒАР

–Көктемгі егіске кірісерде, күзгі терім кезі–астық жинау басталарда жанармайдың: бензин мен солярканың бағасының шарықтап шыға келетіні несі?

–Елдің бәрі егін себетін дейтін шығар.

АЙЫРМАШЫЛЫҚ

–Дана адам мен шала адамның айырмашылығы қандай?

–Жер мен көктей.

–Жоқ, олай емес.

–Дана адам даналығын білдіреді, шала адам шалалығын білдіреді.

–Олай да емес.

–Дана адам мына сен, ал шала адам– мен, енді дұрыс па?

–Міне, міне, дәл таптың, дұрысы осы.

ПӘЛЕ САЛДЫ

–Көкшетауда телестудия ашылып жақсы-ақ болды, таныс-жесқаттың бәрін көре бастадық.

–Өйтіп көргені құрысын, өңкиген өзге еркектен

ксм бе едің, сені неге көрсетпейді, –деп кеше айалым нәле салды емес пе.

НЕЛІКТЕН ?

–Ауылда тұрып, қора-қора мал ұстап, қалаға келіп, май мен шай сұрайтындықтары неліктен?

–Мұндағылар балконда сиыр ұстап, сиыр сауып, саяжайда шай өсіреді деп ойлайтын болар.

О ДҮНИЕДЕ...

–Киер киіміңе, ішер тамағыңа шейін бәрі удай қымбаттап кетті, енді қайтып күн көріп, енді қайтып өмір сүрмекпіз?

–Бұ дүниенің рахат-қызығын көрмеген о дүниеде жаны жұмақта болады дегенді ұмытпа, шырағым.

НЕСІНЕ ЖЕТІСЕМІЗ?

–Демократия мен жариялылықтың жақсылығы смей немене, тәуелсіздікке қолымыз жетіп, дербес мемлекет, дербес ел атандық.

–Өйткен жақсылығыңа болайын, дүниенің төрт бұрышында қантөгіс, қырғиқабақ соғыс жүріп жатса, несіне жетісеміз?

ҚАУЖАҢДАСЫП ОТЫРМЫЗ

–Санаторийге кетерде, туыстардың бірі: «Сәке, саспаңыз, артыңыздан барармыз, қаужаңдасып

қалармыз», – деп еді.

–Енді қайтті?

–Санаторийден келгесін біздікінде шай-суан мен сорпа ішіп, қаужандасып отырмыз.

МАЗМҰНЫ

Қолың еді қой бағу	– 3
«Аналар күнін көрер-ау, басқасы қайтпек?»	– 3
Былқылдатып, сылқылдатып	– 4
«Көзілдірігім қалып қойыпты»	– 4
Қайран, шіркін, қалпақ!..	– 5
Ұмытшақтық-ай...	– 6
«Өйбу, қойып қойыппын ғой!»...	– 7
Тақырып қоюдың әлегі	– 8
«Таудың бұлағынан»	– 9
Ұтымды жауап	– 9
«Взятканың» түрі	– 10
Күпінудің сыры	– 11
«Кончай, Бәленшекеев»	– 12
«Қылдай боліп ішгік»	– 13
«Пять и десять» жетеді	– 14
Жалғыздықтан сақтасын	– 14
Қолымда болмаса да...	– 16
Әнші ме еді?..	– 17
Шіміріктеуін шіркіннің	– 17
Саспады	– 18
Соня,.. Сақыпжамал	– 18
Бос сөз	– 18
Тапқырлық	– 19
Сахарың–қант	– 20
Қуын-ай!..	– 21
Саған емес, маған шығар	– 21
Ауылдікі емес, қайын жұрттікі	– 22
Үш ағаш та жетеді	– 23
Аюдай ақырған	– 24

Аллергиям ұстайды	– 25
Ішпегенде былай айтасың	– 25
«Басқарманың әйелі босанып»...	– 26
Қыстыгүні түгілі	– 27
Мақта мейлі, мақтама мейлі	– 27
«Әкем өліп, оңды болды»	– 28
Жазғыш «жазушы»	– 29
Мінеки мен кәнеки	– 30
«Биз билмаймыз»	– 31
«Әуслі өліп алсайшы»	– 31
«Машина қолға тигенше»	– 32
«Лениннің томына шейін»	-- 33
Атаңа нәлет, коррупция	-- 33
Не деген мый, не деген бас	-- 34
Адам азып, заман тозып	-- 35
Өзімізді де ескерейік	-- 36
Халқым біледі	-- 37
Бірқақпайлар...	– 37

Сайлау Көшкенұлы
Деген екен

Редактор : С.Көшкенұлы.

Тех.редактор: Ғ.Сәтгібай.

Бет қаптаушы: О.А.Блохина.

Таралымы: 500 дана.

Incom service баспаханасында басылған.